

Тема.

Складний план прослуханого або прочитаного тексту; простий план власного висловлювання. Будова елементарного роздуму.

ПРИГАДАЙМО!

1. Що таке текст і чим він відрізняється від речення?
2. Що таке тема та основна думка тексту?
 2. З чого складається текст?
 3. Що ми називаємо мікротемою?
 4. Яке речення називається тематичним?
 5. Які слова є ключовими?
 6. Що називається абзацом?
 7. Що таке заголовок ?

Теорія: (повторення)

- Що таке **текст** і чим **текст** відрізняється від **речення**
- **Речення** — одне або кілька слів, що поєднані **за змістом і граматично** та виражають відносно закінчену думку.
- **Текст** — група речень, об'єднаних **спільною темою, основною думкою та граматично**.

Текстом може бути й одне речення: скоромовки, загадки, прислів'я й приказки, афоризми.

- Ознаки тексту:

1. Два і більше речення, об'єднані темою й основною думкою.
2. Речення пов'язані за змістом та граматично.
3. Логічність, послідовність викладу думок.

Мікротема. Абзац

- **Тема тексту — те, про що у ньому мовиться.**

Основна думка — те, що автор хоче нам сказати, порадити, до чого закликає.

- Текст складається з мікротем — частин загальної теми.
- Мікротема розкривається в кількох реченнях, одне з яких є тематичним.

Тематичним називається речення, що містить найважливішу інформацію.

- У мікротемах є слова, що мають істотне смислове навантаження, допомагають розкрити тему, — це ключові слова.
- На письмі мікротемі здебільшого оформлюємо як абзац, який записуємо з нового рядка.
- Абзац — це частина тексту, об'єднана однією мікротемою.

Заголовок — це коротко й чітко сформульована **тема** або **основна думка** **тексту**.

Це «ім'я» тексту, що відображає його суть, мету створення, ідеї автора.

- **Як дібрати заголовок до тексту**

- Уважно прочитай текст.
- Визнач тему, основну думку, тематичні речення, ключові слова.
- Опираючись на виділені тематичні речення й ключові слова, сформулюй «ім'я» тексту. Це й буде заголовок.
- Переконайся, що заголовок якнайточніше відповідає змісту тексту.

Засоби зв'язку між реченнями в тексті

- Усі складові частини **тексту** пов'язані між собою, і цим забезпечується його цілісність. Речення пов'язуються не лише за змістом, але й за допомогою **лексичних** та **граматичних** засобів.

Лексичний зв'язок досягається завдяки:

- уживанню спільнокореневих слів;
- повторам слова;
- використанню займенників замість іменників, прикметників чи числівників;
- використанню числівників замість іменників;
- уживання прислівників (потім, згодом, а далі тощо);
- синонімам;
- уживанню загальної назви замість власної.

Приклад:

Сьогодні в **Алінки** свято.
Зранку до **Алінки** почали
з'їжджатися гості.

Сьогодні в **Алінки** свято.
Зранку до **неї** почали
з'їжджатися гості (заміна
іменника займенником).

Найбільше я
люблю **запах** свіжоспеченого
хліба. Цей **запах** не зрівняти з
жодними шанелями й діорами.

Найбільше я
люблю **запах** свіжоспеченого
хліба. Цей **аромат** не зрівняти з
жодними шанелями й діорами
синоніми).

Але

- **не слід** зловживати повторами одного слова чи спільнокореневих слів! Це може свідчити про низький рівень мовленнєвої культури чи бідний словниковий запас.
- Для уникнення невиправданого повторення одного й того ж слова використовуємо **синоніми**, уживання **загальної назви** замість **власної**, використання **займенників** замість **іменників**, **прикметників** чи **числівників**.

Граматичний зв'язок досягається завдяки:

- уживанню вставних слів;
- сполучникам;
- використанню дієслів одного виду й часу.

Приклад:

Для того, щоб приготувати смачний пиріг, потрібно, по-перше, свіжі продукти. А по-друге, варто залишити всі погані думки й проблеми за порогом кухні (використання вставних слів).

Давно вже слід було поговорити з колегою. Проте неприємне завжди відкладаєш на потім, очікуючи, що проблема розв'яжеться сама по собі (використання сполучників).

Структура тексту

Текст має таку будову:

Зачин (вступ) – частина тексту, у якій повідомляється про час і місце подальших подій, проходить знайомство з персонажами.

Основна частина – зміст тексту розгортається, відбуваються якісь події з героями.

Кінцівка (висновок) – завершення тексту, підсумок сказаного.

Для виділення найголовнішого та послідовного викладу **тексту** складають **план**.

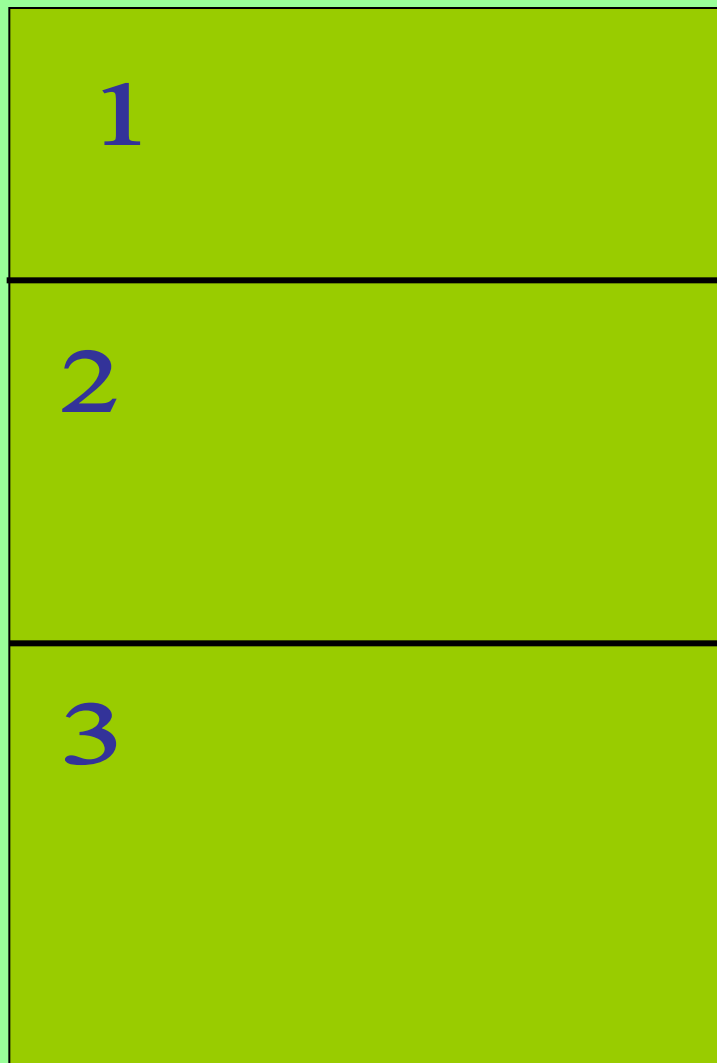
План — це короткий послідовний перелік основних тем і питань **тексту**.

Як скласти план тексту?

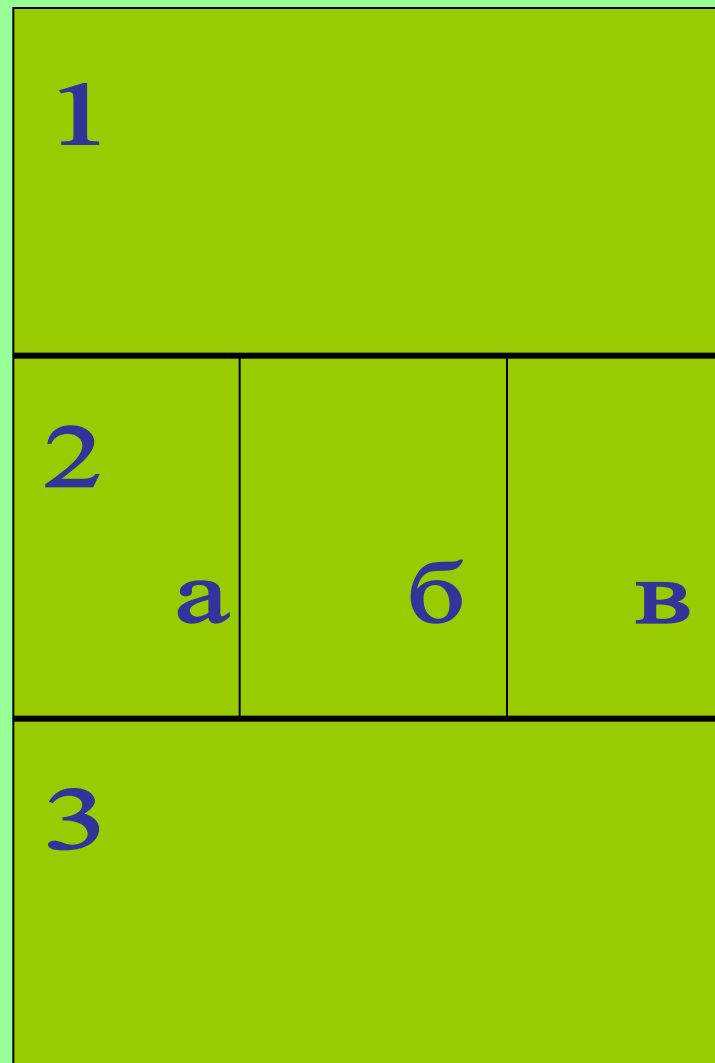
1. Уважно прочитай **текст**.
2. Визнач **тему** й **основну думку** тексту.
3. Виділи **мікротеми**, сформулюй їх кількома словами. Це пункти плану.
4. Перевір, чи відповідає план темі тексту, чи зазначено усі мікротеми.

План може бути простим і складним

Простий план

Складний план

Завдання

I. Встановити відповідність: текст чи речення?

1. Хто мови своєї цурається,
хай сам себе стидається (Нар.
творчість).

а) речення-речення;

2. Не дано чорногузові язика
такого, щоб слово людське
промовити (Б. Антоненко-
Давидович).

б) речення-текст.

Прочитай уважно текст і виконай завдання 1 і 2.

У Миколаївській області, біля села Актowo, на річці Мертвовод знаходиться дивовижний Актovський каньйон, також відомий як «Каньйон Диявола», глибина якого п'ятдесят метрів. Згідно з легендою, стародавні скіфи за течією моря проводжали в потойбічне царство своїх правителів.

Актovський каньйон – це цілий комплекс екосистем, в який входять високі гранітні скелі, русло річки Мертвовода і Трикратський ліс-лабіринт. На берегах каньйону знаходяться величезні валуни.

1. Це текст чи група речень?

2. Визнач тему тексту.

- а) Походження назви річки Мертвовод.
- б) Збереження природної краси річки.
- в) Корисні копалини Миколаївської області.

**Прочитай уважно оповідання В. Сухомлинського.
Встанови відповідність, яким елементом будови тексту
є кожен уривок: зачином, основною частиною,
кінцівкою.**

1. Роман постояв хвилинку й, зітхнувши, теж поплівся за гуртом.
— Важко бути людиною.— сказав він.

2. Діти зупинилися. Справді, забули подякувати.

— Що ж...— каже Роман,— це не велика біда. Жінка вже й забула, мабуть. Хіба варто повертатися через таку дрібницю?

— Варто,— наполягає Марійка.— Хіба тобі самому не соромно перед собою, Романе?

Роман усміхнувся. Видно, що йому не соромно.

— Ви як хочете,— каже Марійка,— а я повернуся й подякую...

— Чому? Скажи, чи ж обов'язково це зробити? — питає Роман.— Адже ми так потомилися.

— Бо ми люди. Якби ми були телята, можна було б і не вертатися.

Вона рушила до хутірця. За нею пішли всі.

3. Діти поверталися з лісу. Вони сьогодні ходили в далекий похід. Шлях додому пролягав через невеликий хутірець, що лежав у долині за кілька кілометрів до села. Втомлені, знесилені діти ледве дійшли до хутірця. Зайшли в крайню хату, попросили води. З хати вийшла жінка, за нею вибіг маленький хлопчик. Жінка витягла з колодязя води, поставила на стіл серед двору, а сама пішла до хати. Діти напилися, відпочили на траві. Де й узялися сили. Відійшли на кілометр від хутірця, Марійка тут і згадала:

— А ми ж не подякували жінці за воду.

а) Зачин (вступ)	1. частина
б) Основна частина	2. частина
в) Кінцівка (висновок)	3. частина

Прочитайте текст.

Мова – тонкий інструмент. В одних устах вона звучить із такою силою, що, кажучи словами І. Франка, «мов трубою, міліони зве з собою», в інших – тільки ріже слух, вона – мов те лушпиння без животворного зерна...

Якої великої ваги надавав наш народ у своїх приказках і повір'ях мові, людському слову! У народі вірили колись, що певним словом, яке мало хто й знає, можна скарби в землі знаходити, й хвороби та всякі недуги лікувати, й від лихої людини та звіра оборонитись. «Ласкавими словами й гадюк чарують», – каже одна українська приказка, а друга додає: «Слово – не стріла, а глибше ранить» (Б. Антоненко-Давидович).

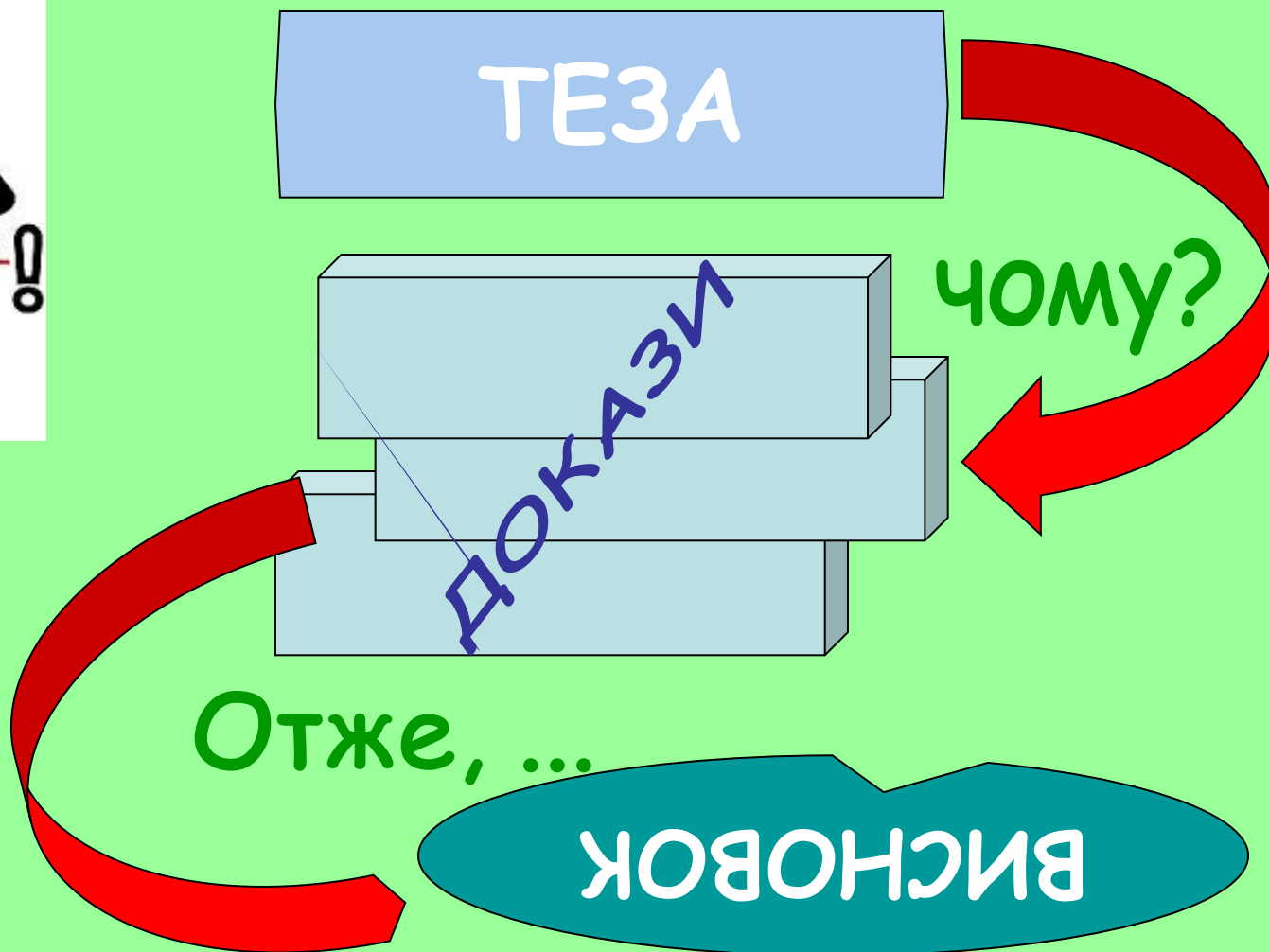
Обери рядок, у якому вказано, до якого типу мовлення належить текст.

а) Опис

б) Роздум

в) Розповідь

Повторення: будова роздуму

Домашнє завдання:

1. *Скласти простий план для роздуму “Чи потрібно виконувати домашні завдання?”.*
2. *Написати за складеним планом висловлення-роздум.*

